

Galánthai gróf Fekete János a bécsi Corvinákról. 1787-ben a hely és nyomda, sőt a szerző megnevezése nélkül jelent meg a következő munka: „*Esquisse d'un tableau mouvant de Vienne. Tracé par un cosmopolite.*“

A szerző — amint az ismeretes, VOLTAIRE magyar barátja, galánthai gróf FEKETE JÁNOS — ígéretének csak egyik felét tartotta meg: képeket ad, ezek azonban mozgalmasnak alig nevezhetők. Bécsi városképeinek egyik „vázlata“ a *Bibliothèques* címet viseli (67—68. l.). Az alig harminc sor inkább felületességről, semmint franciás könnyedségről tanúskodik. Mégis érdemes vele foglalkoznunk, mert szerzője érdekes személyén kívül más magyar vonatkozása is figyelemreméltó.

Első mondatában ugyanis egy lélekzetre a következőket kell az olvasónak tudomásul vennie: „A császári könyvtár bizonyos időben nyitva áll minden látogatónak, mindenféle értékes kéziratban egyike a leggazdagabbaknak Európában, mert magába foglalja annak [t. i. a könyvtárnak] maradványait, amelyet Corvin Mátyás annyi gondnal gyűjtött; minden tekintetben méltó a nagyszerű vázához, amely tartalmazza az emberi ismereteknek ezt az értékes tárát (digne à tous égards du vase superbe qui renferme ce dépôt précieux des connoissances humaines), csupán a keleti nyelvekben jártas munkások vannak kevesen [ott], hogy tele kézzel szórhatnák elrejtett kincseit az irodalom köztársaságába; és ezt a vállalkozást megkönnyíteni méltó lenne a nagy uralkodóhoz [II. Józsefhez], aki uralmát annyi címen ragyogtatja.“

C. M.

Homloklevél. SÁNDOR ISTVÁN *Sokféléjében* (VIII. Darab, 45—46. l.) a magyar szókönyvekről írva fölemlíti, hogy PÁPAI PÁRIZ FERENC *Dictionariumát* BOD PÉTER „megbővítve, 's Német Nyelvvel, de feletébb roszúl tolmátsolva Szebenben 1767-ben kiadta“. Majd ezt írja: „Ezen Könyvnek 1782-ben tsak a' Homlok levele újítottmeg, mert a többi mind 1767-ből való“.

A „Homloklevél“ nyilván nyelvújítási szó (jóllehet SZILY nem szótározza). Jelentése kétségtelenül címlap. Ezt a jelentést igazolja egyébként éppen SÁNDOR ISTVÁN, amikor a „Homlokírás“-t így értelmezi: Titulus, Frons libri. — (V. ö. *Toldalék a' magyar-deák szókönyvhez a' mint végsősor jöttki 1767-ben és 1801-ben.* Béts, 1808, 156. lap.) Ma csak homlokíratról beszélnek. (V. ö. még *Pallas Lexikon*, IX. köt., 325. lap.)

C. M.

Néhány adat a magyar és német könyvtárak személyzeti állapotáról. FRITZ MILKAU a modern könyvtárak személyzeti problémáiról írva a következőképp fakad ki: „In allen unseren Bibliotheken

gibt es aber nichts, was so knapp wäre wie die Arbeitskräfte.“¹ A Preussische Staatsbibliothek néhány éve elhunyt főigazgatójának ezt a kifakadását bizonyára sok tapasztalat, sok megoldatlan feladattal való küzdelem indokolta. A rohamosan növekvő könyvtermeléssel együtt jár, hogy a közönség önmagában mind kevésbbé igazodik el a könyvek rengetegében, igényei évről-évre nőnek a katalógusokkal és a könyvtári reference-szolgálattal szemben. A helyhiánnyal való küzdelem is mind több kezét foglalkoztat. Mit írt volna vajjon MILKAU, ha tapasztalatait nem német, hanem magyar könyvtárakban szerezte volna? A magyar könyvtáros előtt a német könyvtárak személyzeti állapota elérhetetlen utópiának látszik. A Preussische Staatsbibliothek személyzete 276,² a lipcsei Deutsche Bücherei 152, a müncheni Bayerische Staatsbibliothek 96, a bécsi Nationalbibliothek 92 főnyi személyzetéről számol be a *Jahrbuch der deutschen Bibliotheken*.³ Ilyen számokat vagy csak ezekhez hasonlót — az egy Fővárosi Nyilvános Könyvtár leszámításával — hiába keresünk magyar könyvtárakban. Az Országos Széchényi Könyvtárban például 24 tisztviselőről és 11 altisztéről, azaz 35 főnyi személyzetről adhatunk csupán számot. Ebbe a számba nincsenek beszámítva az Országos Széchényi Könyvtárhoz kinevezett, de más intézményeknél szolgálatot teljesítő tisztviselők, valamint a Könyvtárba beosztott, de a státushoz nem tartozó alkalmazottak, mint ahogy az ilyen évkönyvekben is, melyek az itt felsorolt adatokat szolgáltatták, csak a rendszeresített személyzetet veszik figyelembe.

A számok összehasonlításakor önkénytelenül is feltámad az emberben a kérdés: indokolja-e az itt felsorolt könyvtárak nagysága az ekkora személyzeti különbséget? A kérdésre, hogy mekkora legyen a személyzet, a könyvtártnak elég általános válaszokat adnak. E. REYER⁴ cikke nyomán alakult ki az a felfogás, hogy kedvező állapot, ha a könyvtár állományának 10.000 kötete esik egy tisztviselőre, de 20.000 kötetnél több egyre ne essék. Ezek szerint az Országos Széchényi Könyvtárnak 240.000, illetőleg legfeljebb 480.000 kötetet szabadna számlálnia. Ezt a számot pedig már régen meghaladta s a számításnak ez a módja máris nemmel válaszolt a fenti kérdésre.

A tisztviselők számának az állomány alapján történő megállapítása azonban nem vezet mindig kielégítő eredményre. Az így meg-

¹ Handbuch der Bibliothekswissenschaft. Hrsg. von FRITZ MILKAU. 2. Bd. Bibliotheksverwaltung. Leipzig, 1933. 640. l.

² Jahresbericht der Preussischen Staatsbibliothek 1935. Berlin—Leipzig, 1936.

³ Jahrg. 26/27. Leipzig, 1936.

⁴ Die amerikanischen Bibliotheken. ZBW. 1886. 121—129. l.

állapított szám más és más viszonyok között mást és mást jelenthet. Egy következetesen feldolgozott, jó katalógusokkal rendelkező, egyszerű könyvjelzetekkel ellátott könyvtárban nem katasztrofális, ha 25.000 kötet is esik egy tisztviselőre. Következetlen feldolgozás, komplikált szignatúrák, gyenge, át nem tekinthető katalógusok esetében 10.000 kötet is sok lehet.

A személyzet számának megállapításánál realisabb eredményre jutunk, ha a személyzet számát az évi gyarapodáshoz viszonyítjuk, hisz a könyvtár munkamennyisége — forgalmától eltekintve — az évi gyarapodás nagyságától függ. Mennyi esik tehát az itt felsorolt könyvtárakban az évi gyarapodásból egy-egy könyvtári alkalmazottra?

A *Preussische Staatsbibliothek* 1935. évi gyarapodása 109.822 drb. A 276 könyvtári alkalmazottra esik a tizedestörtek elhanyagolásával 397 drb.⁵

A *Deutsche Bücherei* évi átlagos 70.000 darabot közöl, így 152 alkalmazottjára 460 darab új gyarapodás esik.⁶

A bécsi *Nationalbibliothek* 1937. évi gyarapodása 58.609 drb, mely szám a *Jahrbuch*ban közölt két egymásutáni év állományadataiból számítható ki. A 92 alkalmazott mindegyikére 637 drb esik.

A *Bayerische Staatsbibliothek* csak a könyvek és kéziratok állományát közli. 1937-ben ezek gyarapodása 34.398 volt. A 96 alkalmazott mindegyikére tehát 358 mű esett.

Az *Országos Széchényi Könyvtár* 1939-ben 47.315 darabbal gyarapodott, mely számból a könyvek és kéziratok 23.382 kötetet tettek ki.⁷ Így állandó személyzetének mindegyikére a teljes gyarapodás figyelembevétele esetén 1351 drb, csupán a kézirat- és könyvgyarapodás figyelembevételével — a *Bayerische Staatsbibliothek* 358 kötetével szemben — 668 kötet jutott, vagyis a müncheni számnak közel kétszerese.

Viszont ha a teljes gyarapodást figyelembe vesszük, az *Országos Széchényi Könyvtár* egy-egy állandó alkalmazottjára több mint háromszor annyi gyarapodás esik, mint Berlinben, majdnem háromszor annyi, mint Lipcsében és kétszer annyi, mint Bécsben.

Lényegesen kedvezőbb a helyzet, ha a rendszeresített személyzetet kívül a könyvtárhoz beosztott, más státusba tartozó tisztviselőket, ösztöndíjasokat stb. figyelembe vesszük. 1939-ben ezek beszámításával hatvanhároman végeztek részben vagy egészben könyvtári munkát. (Ebbe a számba nincsenek beszámítva a könyvtárhoz kinevezett, de

⁵ Az idézett évi jelentésből.

⁶ Ez és a következők *Jahrbuch d. dt. Bibliotheken*, Jahrg. 28—29. Leipzig, 1937—1938.

⁷ Jelentés az Országos Széchényi Könyvtár működéséről az 1939. évben.

más intézményeknél szolgáló tisztviselők.) Tehát 63 személyt véve figyelembe, egyre 751 drb új gyarapodást számíthatunk, ami még mindig majdnem kétszerese a berlini és lipcsei egy személyre eső gyarapodási számnak.

Hasonló adatokkal szolgálhatna a többi magyar könyvtár is, egynek, a *Fővárosi Könyvtár*nak kivételével. Bár 122 főnyi személyzetének nagyobb részét a központnak és 14 fiókjának óriási forgalma (évi egymillió kötetnél több) foglalja le, mégis elsősorban kitűnő katalógusain tapasztalható, hogy személyzetére eső gyarapodás aránya nem a magyar, hanem a legjobban ellátott német könyvtárakéhoz áll közel.⁸

GORIUPP ALISZ.

Szemponatok irodalmi levelek meghatározásához. A MKSzemle előző két számában két értekezés jelent meg, melyek az irodalmi levelek meghatározásával foglalkoztak. Az elsőben az irodalomtörténész foglalta össze az ERNST-gyűjtemény „egy részének feldolgozásával kapcsolatban felmerült problémák gyakorlati eredményeit”,¹ a másodikban a filozófus fűzte hozzá a kérdéshez elméleti jelentőségű megállapításait s részletesebben foglalkozott azokkal a vonatkozásaival, melyek az „Országos Széchényi Könyvtárban ötven év gyakorlata folyamán” kialakultak.² Legyen szabad most harmadikként a történész szempontjait is fölvetnünk a kérdéssel kapcsolatban. A magunk részéről ugyan teljes mértékben igazat adunk JOÓ TIBORNak abban a tekintetben, hogy „a tudományos képességek mellett igen széleskörű tudás is kívánatik az irodalmi levelek feldolgozójától”, s az irodalmi adatok ismeretén kívül „a szó szoros értelmében otthon kell lennie a meghatározandó levelek korának szellemi életében”,³ röviden: módszeresen képzett irodalomtörténésznek kell lennie, aki ismeri az irodalomtörténet anyagát (adatok, korszellem stb.) és módszereit, megsegédeszközzeit. Éppen ezért, tudomásunk szerint, a Széchényi Könyvtárban az elmúlt évtizedekben kevés kivétellel irodalomtörténészek

⁸ A Fővárosi Könyvtár évkönyve, 1938.

¹ Cs. GÁRDONYI KLÁRA: Szemponatok irodalmi levelek meghatározásához. (MKSzemle, 1940, I. füz., 79—83. l.)

² JOÓ TIBOR: Szemponatok irodalmi levelek meghatározásához. (MKSzemle, 1940, III. füzet, 286—291. l.)

³ Ugyanezt mondja Cs. GÁRDONYI KLÁRA is: „Az elmondottakból világosan kitűnik, hogy a felsorolt szempontokon kívül nem közömbös a meghatározásnál magának a feldolgozónak a személye sem, annak egyéni képességei, érdeklődése, fantáziája, kombináló képessége, gyakorlata és nem utolsósorban az anyag iránti szeretete, ami képessé teszi arra, hogy minden esetben az anyag sajátos természetéhez alkalmazkodjék”. (Id. cikk, 81. l.)